SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

SAVODGA O‘RGATISH BOSQICHIDAGI ISHLARDA QO‘LLANILADIGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Shodmonova Dilnoza

Jizzax davlat pedagogika universiteti, Pedagogika-psixologiya va inklyuziv ta’lim fakulteti 3-bosqich talabasi

Muzaffarova Hayitgul

Pedagogika-psixologiya va inklyuziv ta’lim fakulteti, Maxsus pedagogika o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada savodga o‘rgatish bosqichida qo‘llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning mazmuni, imkoniyatlari va samaradorligi yoritilgan. Tovush-analitik-sintetik usul, o‘yin texnologiyalari, hamkorlikda o‘qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, differensial va individual yondashuv, shuningdek korreksion-rivojlantiruvchi texnologiyalarning savod o‘rgatish jarayonidagi o‘rni tahlil qilingan. Ayniqsa, maxsus ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan bolalar bilan ishlashda texnologiyalarni tanlash va moslashtirish masalalariga e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar

Savodga o‘rgatish, pedagogik texnologiya, tovush-analitik-sintetik usul, o‘yin texnologiyasi, hamkorlikda o‘qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, individual yondashuv, korreksion-rivojlantiruvchi ta’lim, maxsus pedagogika.

Аннотация

В статье раскрываются педагогические технологии, применяемые на этапе обучения грамоте: звуковой аналитико-синтетический метод, игровые технологии, обучение в сотрудничестве, информационно-коммуникационные технологии, дифференцированный и индивидуальный подходы, а также коррекционно-развивающие технологии. Особое внимание уделяется выбору и адаптации технологий для детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова

Обучение грамоте, педагогическая технология, звуковой аналитико-синтетический метод, игровые технологии, обучение в сотрудничестве, ИКТ, индивидуальный подход, коррекционно-развивающее обучение, специальная педагогика.

Abstract
This article explains the pedagogical technologies used in the literacy teaching stage. It analyzes the sound-analytic-synthetic method, game-based technologies, cooperative learning, information and communication technologies, differentiated and individual approaches, and correctional-developmental technologies. Particular attention is paid to selecting and adapting technologies for children with special educational needs.
Keywords
Literacy education, pedagogical technology, sound-analytic-synthetic method, game technology, cooperative learning, ICT, individual approach, correctional-developmental education, special pedagogy.

Kirish

Savodga o‘rgatish boshlang‘ich ta’limning poydevori hisoblanadi. Bu bosqichda bola tovush va harflarni farqlashni, bo‘g‘in va so‘zlarni o‘qishni, dastlabki yozuv ko‘nikmalarini egallaydi. Savod o‘rgatishning sifati bolaning keyingi barcha fanlarni o‘zlashtirishiga bevosita ta’sir qiladi.

Pedagogik texnologiya — o‘qitish jarayonini oldindan loyihalashtirilgan, bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan va kutilgan natijaga kafolatli olib boradigan tizim sifatida tushuniladi. An’anaviy o‘qitishda asosiy e’tibor o‘qituvchi faoliyatiga qaratilgan bo‘lsa, texnologik yondashuvda bolaning faolligi, qiziqishi va o‘z imkoniyatlariga mos rivojlanishi markazga qo‘yiladi.

Savodga o‘rgatish bosqichida o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, diqqatining beqarorligi, harakatchanligi va o‘yin faoliyatiga moyilligi texnologiyalarni tanlashda hisobga olinishi lozim. Maxsus ta’lim ehtiyojiga ega bolalar uchun esa texnologiyalar yanada sodda, ko‘rgazmali va bosqichlarga bo‘lingan holda qo‘llanadi.

Pedagogik texnologiyaning nazariy asoslari

Pedagogik texnologiyalarning nazariy asosini L.S. Vigotskiyning yaqin rivojlanish zonasi haqidagi ta’limoti, A.N. Leontyevning faoliyat nazariyasi hamda D.B. Elkoninning savod o‘rgatishdagi tovush tahlili haqidagi qarashlari tashkil etadi. Vigotskiyga ko‘ra, bola pedagog yordamida mustaqil bajara olmaydigan vazifalarni bajara oladi, shuning uchun texnologiya yordam ko‘rsatish va uni asta-sekin kamaytirishni nazarda tutishi kerak. Leontyev nazariyasiga muvofiq, bilim faoliyat jarayonida shakllanadi, ya’ni bola o‘rganilayotgan materialni amaliy harakat orqali o‘zlashtiradi.

Elkonin tomonidan ishlab chiqilgan tovush tahlili usuli bolani avval so‘zning tovush tarkibi bilan tanishtirishga, so‘ng harf bilan bog‘lashga asoslanadi. Bu yondashuv hozirgi savod o‘rgatish metodikasining asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Savod o‘rgatishda qo‘llaniladigan asosiy pedagogik texnologiyalar

1. Tovush-analitik-sintetik usul

O‘zbek maktablarida savod o‘rgatishda asosiy usul sifatida qo‘llaniladi. Unda bola so‘zni tovushlarga ajratadi (tahlil), tovushlarni bo‘g‘inga va so‘zga birlashtiradi (sintez). Ish ketma-ketligi: so‘z yoki rasm bilan tanishish; so‘zni bo‘g‘inlarga ajratish; tovushlarni ketma-ket aytib, ularning o‘rnini aniqlash; tovush sxemasini tuzish; harf bilan tanishish; bo‘g‘in va so‘zlarni o‘qish. Tovush sxemalari (unli tovushlar — qizil, undoshlar — ko‘k) bolaga ko‘rgazmali tayanch beradi.

2. O‘yin texnologiyalari

Kichik yoshdagi bolalar uchun o‘yin yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. Didaktik o‘yinlar orqali zerikarli mashq qiziqarli topshiriqqa aylanadi. Misollar: «Tovushni top» (so‘zda berilgan tovush qaerda eshitilishini aniqlash), «Harf yo‘qoldi» (so‘zdagi tushib qolgan harfni topish), «Bo‘g‘inlardan so‘z yig‘» (kartochkalar yordamida), «Qaysi rasm?» (rasm nomining birinchi tovushini aytish). O‘yin texnologiyasi bolaning diqqatini jamlaydi, nutq faolligini oshiradi va xatodan qo‘rqishni kamaytiradi.

3. Hamkorlikda o‘qitish texnologiyasi

Bu texnologiyada o‘quvchilar juftlik yoki kichik guruhlarda ishlaydi. Savod o‘rgatishda «Juftlikda o‘qish» (bir bola o‘qiydi, ikkinchisi tinglaydi va yordam beradi), «Harflar zanjiri» va guruhda so‘z tuzish topshiriqlari qo‘llanadi. Hamkorlik bolalarning muloqot madaniyatini, o‘zaro yordam va mas’uliyat hissini shakllantiradi, o‘qituvchiga esa har bir bolaga e’tibor berish imkonini beradi.

4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)

Interaktiv doska, animatsion harflar, audio va video materiallar, ta’limiy mobil ilovalar va elektron o‘yinlar savod o‘rgatishda ko‘rgazmalilikni oshiradi. Tovushning aytilishini tinglash, harf yozilish yo‘nalishini animatsiyada ko‘rish bolaning ko‘rish va eshitish idrokini birgalikda faollashtiradi. Shu bilan birga, ekran bilan ishlash vaqti yosh

xususiyatlariga mos ravishda cheklanishi va mashg‘ulot jismoniy faoliyat bilan almashtirilishi zarur.

5. Multisensor (ko‘p hissiyotli) yondashuv

Bu texnologiyada harf va tovush bir vaqtning o‘zida ko‘rish, eshitish va teginish orqali o‘rgatiladi: harfni qum, yorma yoki xamirda chizish, qirrali harf kartochkalarini barmoq bilan aylanib chiqish, plastilindan harf yasash. Multisensor ishlash mayda motorikani rivojlantiradi va xotirada mustahkam iz qoldiradi, ayniqsa o‘zlashtirishi qiyin bolalar uchun samarali.

6. Differensial va individual yondashuv texnologiyasi

Sinfdagi bolalarning tayyorgarlik darajasi turlicha bo‘lgani uchun topshiriqlar murakkablik darajasiga ko‘ra bir necha guruhga bo‘linadi: yordamga muhtoj bolalar uchun tayanch kartochkalar va namunalar, o‘rta daraja uchun mustaqil topshiriqlar, yuqori daraja uchun ijodiy vazifalar (so‘z va gap tuzish). Bunda bolalarni bir-biri bilan taqqoslash emas, har birining shaxsiy o‘sishini kuzatish asosiy mezon hisoblanadi.

7. Muammoli va izlanuvchan topshiriqlar

«Bu so‘zda nechta tovush bor?», «Qaysi so‘z ortiqcha?», «Bir tovush o‘zgarsa, so‘z qanday o‘zgaradi?» (qo‘l — qul, tosh — tush) kabi savollar bolani mustaqil fikrlashga undaydi. Bunday topshiriqlar tafakkur va nutqiy tahlil qobiliyatini rivojlantiradi.

8. Grafik tashkil etuvchi (klaster, jadval) va tayanch sxemalar

Tovushlar jadvali, bo‘g‘in jadvallari, rasmli lug‘atlar va tayanch signallar bolaga o‘rganilgan materialni tartibga solishda yordam beradi. Ular xotirani yengillashtiradi va takrorlashni qulay qiladi.

Maxsus ta’lim ehtiyojiga ega bolalar bilan ishlashda korreksion-rivojlantiruvchi texnologiyalar

Intellektual yoki nutqiy rivojlanishida o‘ziga xosliklar bo‘lgan bolalarda savod o‘rgatish sekinroq, kichik qadamlar bilan olib boriladi. Bunda quyidagi texnologiyalar qo‘llanadi: materialni mayda bosqichlarga bo‘lish va har bir bosqichni mustahkamlash; ko‘p marta takrorlash; artikulyatsion gimnastika va fonematik eshitishni rivojlantirish mashqlari; mayda motorikani rivojlantiruvchi mashqlar (barmoq gimnastikasi, grafomotor topshiriqlar); tayanch rasm va sxemalardan keng foydalanish; kichik

yutuqlarni rag‘batlantirish. Mashg‘ulotda faoliyat turlarini almashtirish bolaning charchashining oldini oladi.

Texnologiyani tanlashda bolaning ko‘rish, eshitish, nutq va harakat imkoniyatlari hisobga olinadi. Masalan, nutqida kamchilik bor bolaga avval tovush artikulyatsiyasi ko‘rsatiladi, so‘ng u tovushni ayta oladi va keyin harf bilan bog‘lanadi.

Texnologiyalarni qo‘llashda pedagogik shartlar

Samarali natijaga erishish uchun quyidagilarga amal qilinadi: texnologiya dars maqsadi va bolalarning yosh xususiyatiga mos bo‘lishi; oddiydan murakkabga, ma’lumdan noma’lumga tamoyiliga rioya qilish; ko‘rgazmalilik va izchillik; bir mashg‘ulotda bir necha texnologiyani uyg‘unlashtirish; o‘qituvchining doimiy kuzatuvi va natijalarni baholashi; ota-onalar bilan hamkorlik (uyda bajariladigan oddiy mashqlar).

Xulosa

Savodga o‘rgatish bosqichida pedagogik texnologiyalardan to‘g‘ri va tizimli foydalanish o‘qitish sifatini oshiradi, bolalarning o‘qishga qiziqishini kuchaytiradi va yozuv-o‘qish ko‘nikmalarining mustahkam shakllanishini ta’minlaydi. Tovush-analitik-sintetik usul bu jarayonning asosi bo‘lib, o‘yin, hamkorlik, AKT, multisensor va differensial yondashuv texnologiyalari uni boyitadi.

Maxsus ta’lim ehtiyojiga ega bolalar uchun texnologiyalar bolaning individual imkoniyatlariga moslashtirilishi, bosqichma-bosqich murakkablashtirilishi va korreksion ishlar bilan uyg‘unlashtirilishi lozim. Shunday qilib, pedagogik texnologiya savod o‘rgatishda nafaqat metodik vosita, balki bolaning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi muhim pedagogik tizimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-641, 2020-yil 15-oktabr.

3. Vigotskiy L.S. Defektologiya asoslari. – Moskva.

4. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М.: Знание, 1974.

5. Yo‘ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

6. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2006.

7. Ayupova M.Yu. Logopediya. – Toshkent, 2011.

8. Волкова Л.С. Логопедия. – М.: Владос, 2003.

9. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст). – М.: Владос, 1997.